

Državni arhiv u Šibeniku

Glagoljična i
ćirilična baština
šibenskoga kraja

Međunarodni znanstveni skup

Glagoljična i ćirilična baština šibenskoga kraja

Međunarodni znanstveni skup, Šibenik, 22. veljače 2023.

Glagoljična i ćirilična baština šibenskoga kraja

Međunarodni znanstveni skup, Šibenik, 22. veljače 2023.

Knjižica sažetaka

Programski odbor

dr. sc. Ivana Eterović, Filozofski fakultet, Zagreb

dr. sc. Marijana Horvat, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

dr. sc. Neven Isailović, Istorijski institut, Beograd

dr. sc. Tanja Kuštović, Filozofski fakultet, Zagreb

dr. sc. Lejla Nakaš, Filozofski fakultet, Sarajevo

dr. sc. Kristian Paskojević, Staroslavenski institut, Zagreb

dr. sc. Marinka Šimić, Staroslavenski institut, Zagreb

dr. sc. Amira Turbić Hadžagić, Filozofski fakultet, Tuzla

Organizacijski odbor

dr. sc. Gordana Čupković, Sveučilište u Zadru

dr. sc. Kristijan Juran, Sveučilište u Zadru

mr. sc. Nataša Mučalo, Državni arhiv u Šibeniku

Draženska Požar Perković, mag. hist., Državni arhiv u Šibeniku

Glagoljična i ćirilična baština šibenskoga kraja

Međunarodni znanstveni skup

Šibenik, 22. veljače 2023.

Knjižica sažetaka

Uredili

Gordana Čupković

Kristijan Juran

Državni arhiv u Šibeniku

Šibenik, 2023.

Šibenik, crkva i samostan svetoga Frane

Uvod

Državni arhiv u Šibeniku spremno se odazvao inicijativi da povodom Dana hrvatske glagoljice i glagoljaštva 2023., kad se obilježava okrugla obljetnica tiskanja prve glagoljaške i prve hrvatske knjige, Misala po zakonu rimskoga dvora 1483., organizira znanstveni skup o glagoljičnoj i ćirilichnoj baštini šibenskoga kraja. Izdvojeni prostor na razdjelnici prostiranja utjecaja pojedinačnih slavenskih pisama predstavlja reprezentativnu dionicu hrvatskoga glagoljaštva (posebno u smislu prožimanja glagoljične, ćirilichne i latinične pismenosti na vernakularu).

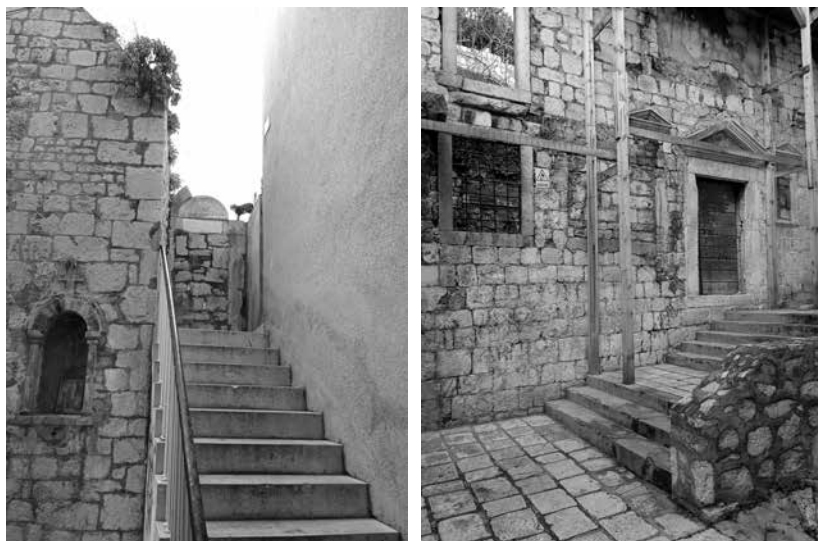
Cilj skupa je promišljanje, reinterpetacija i vrednovanje šibenske dionice glagoljične i hrvatske ćirilichne pismenosti, upućivanje na primjenu i mogućnosti očuvanja te na suvremene oblike transfera pisane baštine kao važnoga segmenta kolektivnoga identiteta i specifične sastavnice kulturne memorije.

Predložene okvirne teme skupa mahom upućuju na prožetost i međusobne utjecaje slavenskih pisama i latinične pismenosti: *Kninski natpis* i *Plastovski ulomak* u kontekstu najstarije slavenske epigrafike; *Cantilena pro Sabatho* u kontekstu glagoljaških plačeva; „Šibenska molitva“ u kontekstu ćirilichne pismenosti; jezične i poetološke osobitosti odlomaka *Pariškoga zbornika* (*Slave* 73); Tihicevo glagoljaško djelovanje; prvinski glagoljski odlomci u Arhivu HAZU i u Berčićevoj zbirci; rasprostranjenost i povijesne okolnosti uporabe kurzivne glagoljice na šibenskome području; šibenski ćirilichni natpisi; jezična i paleografska obilježja ćirilichnih listina *Šibenskoga zbornika* u Arhivu HAZU, glagoljičnih i ćirilichnih listina arhivskih fondova šibenske biskupije te ćirilichnih listina visovačkoga samostana; jezične, grafijske i paleografske osobitosti *Knjige od uspomene*; Kneževićev Gospin plač u kontekstu glagoljaških plačeva; tragovi glagoljaške pjesmarice u *Babuši*; Banovčev *Blagosov od polja* u kontekstu glagoljskih zaklinjanja; Zlatović kao proučavatelj „bosanice“; Šupuk kao proučavatelj glagoljaštva.

Navedene se teme nezaobilazno uklapaju u širi kontekst slavenske pismenosti, zasebno u segmentu interakcije s neposrednim zaledem, s humskim i širim bosanskim prostorom, i zasebno kao punktovi južnoga puta širenja slavenske pismenosti iz vremena najstarijih očuvanih zapisa u 11./12.

st. Time se pokazuje da je bavljenje regionalnim zapravo bavljenje općim, prostorna odrednica (po)ostaje slojevito tkanje identitetskih znakova i otvoreno mjesto upisivanja otisaka drugih prostora.

Gordana Čupković

Šibenik, portali gornje i donje crkve svetoga Julijana

Program

Srijeda, 22. veljače 2023.

Interpretacijski centar katedrale sv. Jakova *Civitas sacra*,

Ulica kralja Tomislava 10

8.30 – 9.00 | Prijava sudionika

9.00 – 9.15 | Svečano otvorenje skupa

9.15 – 9.45 | PLENARNO IZLAGANJE

Mateo Žagar (Zagreb), Najstariji glagoljičko-ćirilički natpisi u kontekstu najstarije hrvatske pismenosti, s osobitim obzirom na *Kninski natpis* i *Plastovski ulomak*

9.45 – 10.00 | STANKA

IZLAGANJA PO SEKCIJAMA

10.00 – 11.15 | PRVA SEKCIJA

Predsjedateljica: Marijana Horvat

10.00 – 10.15 | **Ante Jurčević** (Split) – **Tomislav Fabijanić** (Zadar), Arheološko-povijesni kontekst kninskog Kapitula

10.15 – 10.30 | **Andrea Radošević** (Zagreb), Homilije Bede Časnoga u dvama glagoljičnim fragmentima s otoka Prvića

10.30 – 10.45 | **Tanja Kuštović** (Zagreb) – **Marinka Šimić** (Zagreb), *Jezik Muke po Ivanu u Pariškom (Borislavićevu) zborniku Slave 73*

10.45 – 11.00 | **Lejla Nakaš** (Sarajevo), Tekstološko istraživanje sačuvanih varijanata Varuhovog otkrivenja

11.00 – 11.15 | Rasprava

11.15 – 12.30 | DRUGA SEKCIJA

Predsjedateljica: Lejla Nakaš

11.15 – 11.30 | **Neven Isailović** (Beograd), Ćirilica korespondencija između osmanskih namjesnika Hercegovine i mletačkih upravitelja Šibenika koncem 15. stoljeća

11.30 – 11.45 | **Kristijan Paskojević** (Zagreb), Paleografski presjek ćirilica akata *Šibenskog zbornika*

11.45 – 12.00 | **Ivica Vigato** (Zadar), Jezične, grafetičke i stilske posebnosti dvaju hrvatskoćirilica tekstova iz fonda Mletački dragoman u Državnome arhivu u Zadru

12.00 – 12.15 | **Amira Turbić Hadžagić** (Tuzla), Prezimena od titula i počasnih naslova (naziva službe ili funkcije) u srednjovjekovnim bosanskim poveljama

12.15 – 12.30 | Rasprava

12.30 – 13.45 | TREĆA SEKCIJA

Predsjedateljica: Kristijan Juran

12.30 – 12.45 | **Vuk-Tadija Barbarić** (Zagreb) – **Marijana Horvat** (Zagreb), Banovčev *Blagosov od polja* i misalsko-lekcionarska tradicija zaklinjanja

12.45 – 13.00 | **Ivana Eterović** (Zagreb), O jeziku hrvatskoglagoljskoga fragmenta br. II/21 iz Berčićeve zbirke

13.00 – 13.15 | **Grozdana Franov-Živković** (Zadar), Poslovne, kulturne i privatne veze glagoljaša šibenskog i zadarskog područja do sredine 19. st.

13.15 – 13.30 | **Tomislav Galović** (Zagreb), O rukopisu fra Bernardina Polonija „Glagoljica u Biskupiji Šibenskoj negda i danas“ (Šibenik, 1949./1950.)

13.30 – 13.45 | Rasprava

13.45 – 14.45 | STANKA ZA RUČAK

15.00 – 15.30 | Posjet muzeju samostana sv. Frane (Trg Nikole Tomasea 1)

16.00 – 17.30 | ČETVRTA SEKCIJA

Predsjedateljica: Ivica Vigato

16.00 – 16.15 | **Kristijan Juran** (Zadar), Arhivske vijesti o šibenske glagoljaštvu u kasnome srednjem vijeku

16.15 – 16.30 | **Alen Tomić** (Drniš), Odgojno-spoznajna uloga metafore svjetla u Babićevo djelu *Cvit razlika mirisa duhovnog*

16.30 – 16.45 | **Josip Miletić** (Zadar), Pisana glagoljaška baština Šibensko-kninske županije kao potencijalni sadržaj projektne nastave

16.45 – 17.00 | **Luka Velić** (Zagreb), O nekim promjenskim značajkama „Šibenske molitve“ s obzirom na današnje govore srednje i sjeverne Dalmacije

17.00 – 17.15 | **Gordana Čupković** (Zadar), Paleografske i grafijske osobitosti ćirilčkih isprava iz fondova šibenske biskupije

17.15 – 17.30 | Rasprava

18.00 | Predstavljanje šestoga sveska Biblioteke *Demographica et glagolitica Sibenicensia*:

Kristijan Juran i Gabrijela Čepo, *Stanovništvo otoka Krapnja prema matičnim knjigama i drugim povijesnim vrelima od 1630. do 1714. godine*, Državni arhiv u Šibeniku, Šibenik, 2023.

Prvić Luka, samostan i crkva Gospe od Milosti

Bribirska glavica, ostaci Šubićeva dvora

Sažetci

Plenarno izlaganje

Akademik Mateo Žagar

HAZU i Filozofski fakultet u Zagrebu

mateo.zagar@zg.t-com.hr

Najstariji glagoljičko-ćirilčki natpisi u kontekstu najstarije hrvatske pismenosti, s osobitim obzirom na *Kninski natpis* i *Plastovski ulomak*

Mnoge najstarije hrvatske kamene natpise obilježuje prisutnost obaju slavenskih pisama, glagoljice i ćirilice, sve od Istre pa dalje do juga. U *Kninskom natpisu* i *Plastovskom ulomku* to je osobito istaknuto. Pozornost ćemo usmjeriti na tipologiju prepletanja pisama, posebice u odnosu prema rekonstrukcijama razvoja slavenske pismenosti na cjelokupnoj širini hrvatskoga prostora. Razmotrit će se još jednom postavke o rijeci Krki koju se spominje kao dominantnu među između dominantno glagoljičkoga i dominantno ćirilčkoga prostora u srednjem vijeku. Ovakvo će se stanje kontekstualizirati s obzirom na cjelokupnu južnoslavensku pismenost toga razdoblja. Paleografske posebnosti glagoljičkih slova analizirat će se s obzirom na započete procese slovne koordinacije unutar sve zastupljenijeg četverolinijskog (minuskulnog) pisanja, što je i dovelo do oblikovanja tzv. ustavne (uglate) hrvatske glagoljice, konačno standardizirane u 13. stoljeću. Razmotrit ćemo i morfološke posebnosti tamošnjih ćirilčkih slova, također kroz odnos prema razvoju linijskoga postava i postupnom ustanovljavanju ćirilčke minuskule na prostoru koji je bio usporedo izvrnut utjecajima latiničkoga minuskulnog pisanja.

Knin, Kapitul

Izlaganja po sekcijama

dr. sc. Ante Jurčević

doc. dr. sc. Tomislav Fabijanić

Arheološki muzej u Splitu

Sveučilište u Zadru, Odjel za arheologiju

ante.jurcevic@armus.hr

tfabijan@unizd.hr

Arheološko-povijesni kontekst kninskog Kapitula

Kninski Kapitul smješten je na jugozapadnoj padini brežuljka Gajnjača, oko dva km JI od kninske tvrđave. Uz taj se položaj vezuju začeci starohrvatske arheologije i to zahvaljujući istraživanjima fra Luje Maruna krajem 19. st. kada su otkriveni ostatci romaničke kninske katedrale, benediktinske opatije i mnoštvo pokretnih nalaza od kojih se ističu ploče s imenima Svetoslava i Držislava iz 10. st. U kontekstu teme skupa osobitim se značajem ističe i jedan glagoljsko-ćirilični natpis sa zabata (?) oltarne ograde. Revizijskim arheološkim istraživanjima, koja se provode od 2011., ponovno su otkriveni temeljni ostatci romaničke bazilike, ali i ostatci bedema koji su okruživali kompleks na Kapitolu te pokretni nalazi u rasponu od rimskoga razdoblja do novog vijeka. U izlaganju će se opisati arheološki i povijesni kontekst lokaliteta Kapitul s naglaskom na rezultatima recentnih arheoloških istraživanja.

dr. sc. Andrea Radošević, viša znan. suradnica

Staroslavenski institut u Zagrebu, Odjel za hrvatsku
i europsku književnost srednjega vijeka

aradosevic@stin.hr

Homilije Bede Časnoga u dvama glagoljičnim fragmentima s otoka Prvića

Na otoku Prviću, nekadašnjem središtu šibenske glagoljaške kulture, sredinom 19. stoljeća Ivan Berčić pronašao je nekoliko glagoljičnih fragmenata. Oni danas čine dio Berčićeve zbirke koja se čuva u Sankt-Peterburgu. Na fragmentima br. I/7 i br. I/8. koji nastaju krajem 13. ili početkom 14. st. zapisani su dijelovi rimskoga brevijara koji pripadaju božićnom ciklusu temporala. Patristička čitanja u tim se fragmentima odnose na dvije homilije Bede Časnoga, najpoznatijega autora rane anglosaksonske Engleske za kojeg se smatra da je bio najveći tumač Svetoga pisma i najveći povjesničar 8. stoljeća. Pojava pojedinih njegovih homilija, i to upravo onih koje se nalaze u ovim dvama fragmentima, potvrda su starije tradicije koja je sačuvana u samo nekoliko glagoljičnih brevijara, između ostalog i u *Drugom beramskom brevijaru*, kako su pokazala nedavna istraživanja homiletskih tekstova Bede Časnoga (Radošević 2022). U ovom će se radu stoga prvi put analizirati Bedine homilije u fragmentima pronađenim na Prviću. Uspoređivanjem s homilijama iz drugih brevijara nastojat će se pokazati kako upravo oni dijelom proširuju naše spoznaje o starijoj glagoljskoj liturgijskoj tradiciji.

izv. prof. dr. sc. Tanja Kušćević

doc. dr. sc. Marinka Šimić, znan. savjetnica

Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za kroatistiku

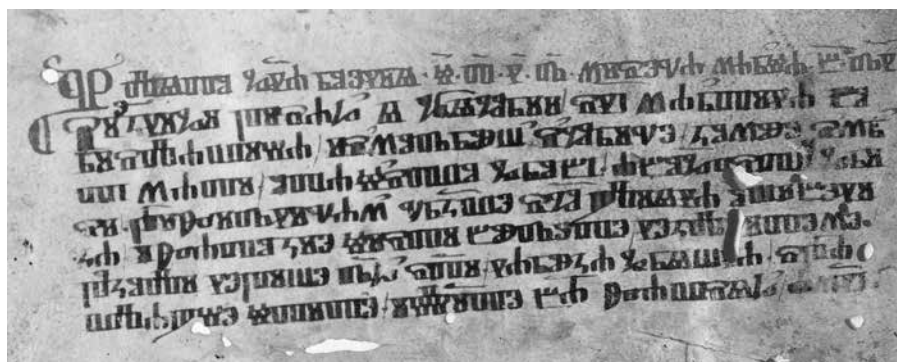
Staroslavenski institut u Zagrebu, Odjel za gramatiku hrvatskoga crkvenoslavenskog jezika

tanja.kustovic@zg.t-com.hr

msimic@stin.hr

Jezik Muke po Ivanu u Pariškom (Borislavićevu) zborniku Slave 73

Pariški ili *Borislavićev zbornik* iz 1375. godine uz neliturgijske dijelove sadrži i one liturgijske, između ostaloga sve četiri muke. Taj rukopis među hrvatskoglagoljskima zauzima posebno mjesto, ponajprije kao najstariji očuvani zbornik iz 1375. godine, zatim kao jedini hrvatskoglagoljski kodeks vezan za Šibenik, te kao jedini dosad poznati rukopis pisan za redovnice, tj. 'prizidnice'. Rukopis su pisala tri pisara, glavni Grgur Borislavić, pisac Stipan i prvad Mikula, a muke je prepisao glavni pisar Grgur Borislavić (f. 238r–266r). Predmet ovog izlaganja je jezik *Muke po Ivanu* (f. 260v–266r) koji ćemo proučiti na fonološkoj, morfološkoj i leksičkoj razini. Posebno ćemo se osvrnuti na činjenicu da je ovaj zbornik pisan prilično neujednačenim jezikom, tj. neki su dijelovi očuvali arhaičnost, tj. crkvenoslavenski jezik, npr. psaltir, red mise i kanon, dok su drugi pisani kroatiziranim jezikom. Osim toga, jezik *Muke po Ivanu* usporedit ćemo s jezikom istoga teksta u hrvatskoglagoljskim misalima kako sjeverne, arhaičnije skupine, tako i južne, novije.

prof. dr. sc. Lejla Nakaš

Filozofski fakultet u Sarajevu, Odsjek za bosanski, hrvatski i srpski jezik

lejla.nakas@ff.unsa.ba

Tekstološko istraživanje sačuvanih varijanata Varuhovog otkrivenja

U radu se istražuje tekstna osnova četrnaest primjeraka slavenskog Varuha. Već je ranije Gaylord uspostavio osnovne granice između različitih recenzija ovog apokrifa, međutim novija istraživanja koja je provela Baldanova Geller, i nedavno objavljeni primjerci koji su bili nepoznati u vrijeme kad piše Gaylord, pokazuju da se podjela na recenzije može doraditi. Ovom prilikom uspoređivat će se segment priče koji se tiče apokrifne predstave o stablu grijeha, stablu smrti i stablu života. Također će se istražiti odnos ovog dijela Varuhovog otkrovenja prema drugim apokrifima sa sličnim motivom. U korpusu tekstova koji se uspoređuju učestvuje i jedan primjerak teksta iz Šibeničkog zbornika [HAZU IIIa 20, f. 43a–51b], s početka 16. stoljeća.

dr. sc. Neven Isailović, viši znan. suradnik

Istorijski institut Beograd

neven.isailovic@iib.ac.rs

**Ćirilica korespondencija između osmanskih
namjesnika Hercegovine i mletačkih upravitelja
Šibenika koncem 15. stoljeća**

Poznato je da su osmanski dužnosnici na prostoru osvojenih južnoslavenskih država, ali i na širem području zemalja Krune sv. Stjepana tijekom 15. i prve polovine 16. stoljeća službenu korespondenciju sa susjedima vodili na slavenskom jeziku i na ćirilici. To je uključivalo i susjede koji nisu uvijek poznavali taj jezik (Mlečane, Mađare, Nijemce), ali su imali tumače. Ovom prilikom bila bi prezentirana novopronađena pisma hercegovačkog sandžakbega Musta-bega i njegovih mostarskih vojvoda upućena mletačkom knezu Šibenika 1495. godine. Sačuvano je pet ćiriličnih pisama (zajedno s njihovim talijanskim prijevodima), a sva ona se tiču zalaganja šibenskog kneza za oslobođenje od Turaka otetih Hrvata, kao i otpora osmanskih vlasti tom zalaganju u vremenu mira između Venecije i Osmanlija. Pisma šibenskog kneza, nažalost, nisu sačuvana.

dr. sc. Kristian Paskojević, znan. suradnik

Staroslavenski institut u Zagrebu, Odjel za glagoljsku paleografiju
kpaskojevic@stin.hr

Paleografski presjek ćirilčkih akata *Šibenskog zbornika*

Šibenski zbornik sastoji se od 15 zasebnih raznovremenih akata vezanih u zajednički omot od plavog papira. Čuva se u Arhivu HAZU-a pod signaturom II d 106 (Kukuljević 315). Prema Mošinu i Traljiću (1956), ti su akti već prije bili uvezani u neku veću zbirku, jer imaju u desnom gornjem kutu staru folijaciju. Pismo varira između latinice i ćirilice, jezik dokumenata je hrvatski ili talijanski, a kronološki su ovi akti smješteni između 15. i 17. st. U fokusu ovog kraćeg paleografskog presjeka *Šibenskog zbornika* je njegova ćirilčka komponenta. Korpus istraživanja čine dva dokumenta: 1. Prijedlog bosanskog sandžak-bega Husrev-bega Porti da potvrdi sporazum skradinskog kadije i šibenskog kapetana o međama (1531.) i 2. Prijepis akta Ivana Cetinjskog i kliškog kneza o sporazumu s općinom grada Šibenika u pitanju međa (original datiran 23. 5. 1434.).

prof. dr. sc. Ivica Vigato

Ogranak Matice hrvatske u Zadru

ivicavigato@gmail.com

**Jezične, grafetičke i stilske posebnosti dvaju hrvatskoćiriličnih
tekstova iz fonda Mletački dragoman u Državnome
arhivu u Zadru**

U Državnom arhivu u Zadru u fontu *Mletački dragoman* nalaze se različiti dokumenti o pograničnim sukobima, trgovini, mirovnim ugovorima i pregovorima te o korespondenciji između Mletačke Republike i susjednih zemalja i pokrajina. Upravo rukopisi iz toga fonda pisani hrvatskom ćirilicom u središtu su pozornosti autorova istraživanja. Kulturološkim pristupom (jezik, pismo, stil, povijesni kontekst) autor raščlanjuje dva dokumenta iz druge polovice 17. stoljeća. Jedan se odnosi na pogranične izgrede na mletačko osmanlijskoj granici u koji su uključeni stanovnici otoka Murtera te mjesta Pakoštane, a drugi izvještava o skradinskoj skeli. Ovim radom želi se istaknuti kako i jezična analiza pisanih povijesnih spomenika može dopuniti naše spoznaje o nekadašnjem životu maloga čovjeka u nepovoljnim vremenima čestoga ratnoga sukoba.

prof. dr. sc. Amira Turbić Hadžagić

Filozofski fakultet u Tuzli, Odsjek za bosanski jezik i književnost

amira.turbic@untz.ba

Prezimana od titula i počasnih naslova (naziva službe ili funkcije) u srednjovjekovnim bosanskim poveljama

U radu se na osnovu arhivske građe obrađuju prezimana od titula i počasnih naslova (naziva službe ili funkcije) u srednjovjekovnim bosanskim poveljama te se na osnovu toga daje šira historijska antroponijska slika srednjovjekovne Bosne.

Titule ili počasni naslovi, tipični za plemstvo svjedoče o historijskome razvoju imenske formule, iako često sadržavaju nestalne i nenasljedne sastavnice. Ipak, one doprinose prenošenju informacija ili o ličnome imenu ili o prezimenu.

Ujedno ih se uspoređuje s prezimenima drugih motivacija i jezičnih postanja.

Među bosanskohercegovačkim prezimenima koja sadržavaju vladarsku ili neku drugu titulu, počasni naslov (naziv službe ili funkcije) u osnovi, imamo prezimana, poput: Ban, Banić, Banović, Carević, Despot, Despotović, Erceg, Herceg, Kralj, Kraljić, Popović, i druga motivirana titulama i društvenim položajem.

dr. sc. Vuk-Tadija Barbarić, znan. suradnik

dr. sc. Marijana Horvat, znan. savjetnica u trajnom zvanju

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu, Odjel za povijest
hrvatskoga jezika i povijesnu leksikografiju

vtbarbar@ihjj.hr

mhorvat@ihjj.hr

Banovčev *Blagosov od polja* i misalsko-lekcionarska tradicija zaklinjanja

Knjiga *Blagosov od polja...* (Ancona, 1767.) Josipa Banovca veoma je opsežna zbirka blagoslovnih i zaklinjalačkih tekstova. U ovom će se radu krenuti putem istraživanja podrijetla Banovčevih zaklinjalačkih tekstova, i to u kontekstu misala (mahom glagoljičnih) i lektionara (latiničnih). Za potrebe istraživanja digitalizirat će se navedena knjiga te temeljito proučiti njezina grafija. Bit će to drugo tako obrađeno Banovčevo djelo (uz *Predike od svetkovina došašća Isukrstova...*, Venecija, 1759.), te će se time stvoriti i važan digitalni resurs za daljnja istraživanja.

doc. dr. sc. Ivana Eterović

Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za kroatistiku

isankovi@ffzg.hr

O jeziku hrvatskoglagoljskoga fragmenta br. II/21 iz Berčićeve zbirke

U Ruskoj nacionalnoj biblioteci u Sankt-Peterburgu čuva se bogata zbirka glagoljskih fragmenata Ivana Berčića. Njezinim je dijelom i fragment hrvatskoglagoljskoga misala iz 15. stoljeća (br. II/21), koji obuhvaća tri dvojna lista. Odlomak je pronađen 1848. u zadarskome samostanu Sv. Mihaela. Kako navodi Svetlana Olegovna Vjalova, na 64. stranici nalazi se latinička bilješka *Item qui supra proprio chyrographo idque meo item muniri sigillo / Gabro orefice di Sibenico lutte*. U ovome izlaganju prikazat će se osnovne jezične značajke toga fragmenta uz poseban osvrt na odnos hrvatskih crkvenoslavenskih i čakavskih elemenata. Posve recentna istraživanja provedena u sklopu projekta *Jezična, pismovna i kodikološka analiza fragmenata zbirke Ivana Berčića zadarske provenijencije u virtualnom istraživačkom okruženju* pokazala su da nisu svi fragmenti svojim nastankom nužno vezani za područje na kojemu su pronađeni. U ovome izlaganju, koje je nastalo u okviru istoga projekta, pokušat će se na temelju jezične raščlambe utvrditi može li se поближе odrediti područje nastanka navedenoga fragmenta.

dr. sc. Grozdana Franov-Živković, viša znan. suradnica

Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru

gfranovzivkovic@hazu.hr

Poslovne, kulturne i privatne veze glagoljaša šibenskog i zadarskog područja do sredine 19. st.

Od srednjeg vijeka zadarsko područje je imalo razvijeno školovanje glagoljaša. U povijesnim dokumentima, koji se čuvaju po raznim arhivima i knjižnicama pronađeni su podatci o individualnim župnim školama, o glagoljaškom sjemeništu Zmajević u Zadru te od početka 19. st. Privremenom pokrajinskom glagoljaškom sjemeništu. Mnogi šibenski glagoljaši su se školovali i djelovali u Zadarskoj nadbiskupiji i Ninskoj biskupiji, dok su zadarski školovani glagoljaši djelovali u Šibenskoj i Skradinskoj biskupiji. Neki od ovih zadarsko-šibenskih glagoljaša ostavili su pisani trag u glagoljskim zbornicima tekstova i ostalim glagoljskim rukopisima koje su do danas sačuvani po arhivima i knjižnicama u zemlji i inozemstvu. U raznim glagoljskim dokumentima i usputnim zapisima nalazimo dokaze o poslovnim, kulturnim i privatnim vezama stanovništva jednog i drugog područja. Svećenici glagoljaši imali su ulogu posrednika prilikom sklapanja braka, posredovali su u sporovima oko ribarenja i ribarskih pošti, olakšavali uspostavu gospodarskih veza među stanovništvom i slično.

izv. prof. dr. sc. Tomislav Galović

Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest i Zavod za hrvatsku povijest
tgalovic@ffzg.hr

O rukopisu fra Bernardina Polonija „Glagoljica u Biskupiji Šibenskoj negda i danas“ (Šibenik, 1949./1950.)

U izlaganju će se znanstveno-stručnu javnost upoznati s rukopisom „Glagoljica u Biskupiji Šibenskoj negda i danas“ napisanim u Šibeniku 1949./1950. godine, a koji se sada čuva u Arhivu Hrvatske provincije sv. Jeronima franjevac konventualaca u Zagrebu na Svetom Duhu (arhivska signatura: 11. kutija – Polonijo, Bernardin: *Varia*). Autor toga rukopisa je fra Bernardin Frane Polonijo (Vrbnik na otoku Krku, 18. kolovoza 1885. – Šibenik, 10. rujna 1958.), član Provincije sv. Jeronima franjevac konventualaca, odnosno „franovac-konventualac iz Vrbnika na Krku, eksprovincijal, doktor i magister bogoslovlja, umirovljeni vjeroučitelj osnovnih škola u Šibeniku“, a koji je velik dio svoga redovničkog života proveo upravo u Šibeniku. Rukopis „Glagoljica u Biskupiji Šibenskoj negda i danas“ napisan je na molbu prof. Nikole Žica (1882. – 1960.), tada „šefa kancelarije Staroslavenske Akademije Krčke smještene u Zagrebu, Demetrova ul. kbr. 11“ na njegov dopis od 24. prosinca 1949. (br. 489.). Prema zabilješci u samom rukopisu isti je natipkao 1950. godine na 17 stranica teksta u tri primjerka don Josip Veljko Jadronja (1920. – 2008.), tada koralni vikar i orguljaš u šibenskoj katedrali, od kojih je prvi primjerak poslan N. Žicu, drugi predan mons. Rudolfu Pianu, upravitelju Šibenske biskupije, a treći rođenom bratu fra B. Polonija – mons. Matu Poloniju, prepozitu Stolnog kaptola u Krku i biskupskom delegatu za otok Krk. U izlaganju ćemo prikazati i analizirati navedeni rukopis koji sadrži 30-ak ispisanih stranica jedne bilježnice, kao i njegov predložak (radnu inačicu) te različite dopune, napomene i bilješke koje prate taj rukopis. Riječ je, naime, o zanimljivom tekstu u kojem se primarno tematizira glagoljica, ali se dotiče i pitanja hrvatske ćirilice (bosančice) na prostoru Šibenske biskupije kroz stoljeća.

Ivinj, nekropola stećaka uz romaničku crkvu svetoga Martina.

prof. dr. sc. Kristijan Juran

Sveučilište u Zadru, Odjel za povijest i Centar za istraživanje glagoljaštva
kjuran@unizd.hr

Arhivske vijesti o šibenskome glagoljaštvu u kasnome srednjem vijeku

Prve se vijesti i materijalne potvrde glagoljaške pismenosti na šibenskome području vezuju uz *Plastovski ulomak* (11./12. st.), izjavu šibenskog arhiprezbitera o *clericis Sibenicensibus, tam latinis quam sclavis* (1242.), latiničku „Šibensku molitvu“ (14. st.) te glagoljički *Pariški zbornik* (1375.). U tom se kontekstu podaci koje je o šibenskim glagoljašima iz arhivskih vrela kasnoga srednjeg vijeka donio Krsto Stošić (u rukopisu *Povijest Šibenika* i objavljenu djelu *Sela šibenskoga kotara* iz 1941.) doimaju siromašnima, a zbog toga i intrigantnima, posebice kad se usporede s bogatstvom glagoljaških vijesti iz suvremenih zadarskih vrela. U ovom će se izlaganju na pregledan način prezentirati kako literaturi već poznati tako i dosad nepoznati podaci o šibenskome kasnosrednjovjekovnom glagoljaštvu (uglavnom iz 15. stoljeća), koji će, u (ne)skladu s očekivanjima, dojam iz prethodne rečenice potvrditi odnosno neznatno preoblikovati.

Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is written in a dark ink on aged, slightly stained paper. The script is dense and fills most of the page, with some lines starting with capital letters. The handwriting is characteristic of the 17th or 18th century. The text is written in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is written in a dark ink on aged, slightly stained paper. The script is dense and fills most of the page, with some lines starting with capital letters. The handwriting is characteristic of the 17th or 18th century.

Oporuka Luke Lučićina, 1644. Pisar: don Matij Politković, Murter. Zbirka dokumenata Kulturno-povijesnog odjela Gradskoga muzeja u Šibeniku (Transliteracija u knjizi: Ante Šupuk, *Šibenski glagoljski spomenici*, JAZU, 1957, str. 39–40).

dr. sc. Alen Tomić

Srednja škola Ivana Meštrovića u Drnišu
alento@mail.com

Odgojno-spoznajna uloga metafore svjetla u Babićevu djelu *Cvit razlika mirisa duhovnog*

Metafora svjetla jedan je od najučestalijih metaforičkih koncepata u filozofskoj, religijskoj te znanstvenoj tradiciji zapadno-kršćanskog kulturnog naslijeđa. Semantička višeznačnost metafore, metafizička relevantnost svjetla te poetsko-estetska stilizacija izričaja uvelike su obilježile i oblikovale europski književni korpus. Alegorijski i dakako sustavno izložena u 6. i 7. knjizi Platonova *Države*, metafora svjetla kao metafora istine i puta do istine inspirirat će brojne filozofe, znanstvenike, književne i religijske pedagoge, posljedično i franjevca Tomu Babića, pri nastojanju da *rasvijetle* temeljne egzistencijalne preokupacije čovjekova odnosa prema istini.

Ovim se izlaganjem nastoji, u osnovnim teorijskim crtama, ukazati na ulogu i značaj metafore svjetla u Babićevu djelu *Cvit razlika mirisa duhovnog*, filozofsko-didaktičku genezu metafore svjetla, njezinu religijsko-teološku primjenu te funkcionalnu odliku svjetla kao nadređenog metaforičkog koncepta na osnovu kojeg je autor bio u mogućnosti poetski promišljati, filozofski propitivati te religijski odgajati i široj čitateljskoj publici svoga vremena na razumljiv i istovremeno jezično privlačan način izložiti temeljne misaone preokupacije čovjekova odnosa prema ključnim egzistencijalnim pitanjima.

izv. prof. dr. sc. Josip Miletić

Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku

jmiletic@unizd.hr

Pisana glagoljaška baština Šibensko-kninske županije kao potencijalni sadržaj projektne nastave

U radu se prezentira model uključivanja pisane kulturne baštine Šibensko-kninske županije u projektnu nastavu. Takva se moderna nastava temelji, među ostalim, i na načelu stvaralaštva, sukladno kojem učenici istražuju i otkrivaju jezične pojave i zakonitosti, pri čemu ih nastavnici uvode i potiču na takav način rada. Školsko stvaralaštvo Težak (1996) podrazumijeva kao „pronalaženje nečega što nije novo za svijet, ali jest za učenika“. U tom će smislu projektni zadatci biti usmjereni na analizu prikladnih glagoljskih i ćirilčnih natpisa s područja Šibensko-kninske županije. Rješavajući projektne zadatke učenici će usvajati gradivo Hrvatskoga jezika, a ujedno na zanimljiv način upoznavati bogatu i nerijetko većini skrivenu kulturnu baštinu svoga zavičaja. Rezultati projektnog istraživanja mogu biti značajan prilog i poticaj za izradu zavičajnoga priručnika za učenike Šibensko-kninske županije.

Luka Velić

Filozofski fakultet u Zagrebu, Poslijediplomski studij

Hrvatska filologija u interkulturnom kontekstu

lvelic@ffzg.hr

O nekim promjenskim značajkama „Šibenske molitve“ s obzirom na današnje govore srednje i sjeverne Dalmacije

Analiziraju se padežni oblici u „Šibenskoj molitvi“ (ovdje: ŠM) te se uspoređuju s oblicima u današnjim govorima srednje i sjeverne Dalmacije. Korišteni su dijalektološki opisi različitih govora za potpuniju usporedbu s tipološkoga gledišta glede razvitka pojedinih padežnih kategorija (napose DLI mn.). Za tekst ŠM polazišnim je izvornik te čitanje Dragice Malić, kao između ostalih i njezina jezična analiza. Ciljem je pokazati u odnosu na tekst ŠM, koji je inače morfološki ponešto inovativan, ali u DLI mn. konzervativan, da su današnji govori srednje i sjeverne Dalmacije na različite načine pravilno inovirali i u tim kategorijama. Istraživanje je, dakle, zemljopisno usmjereno uz detaljniji pregled govora u tom ključu.

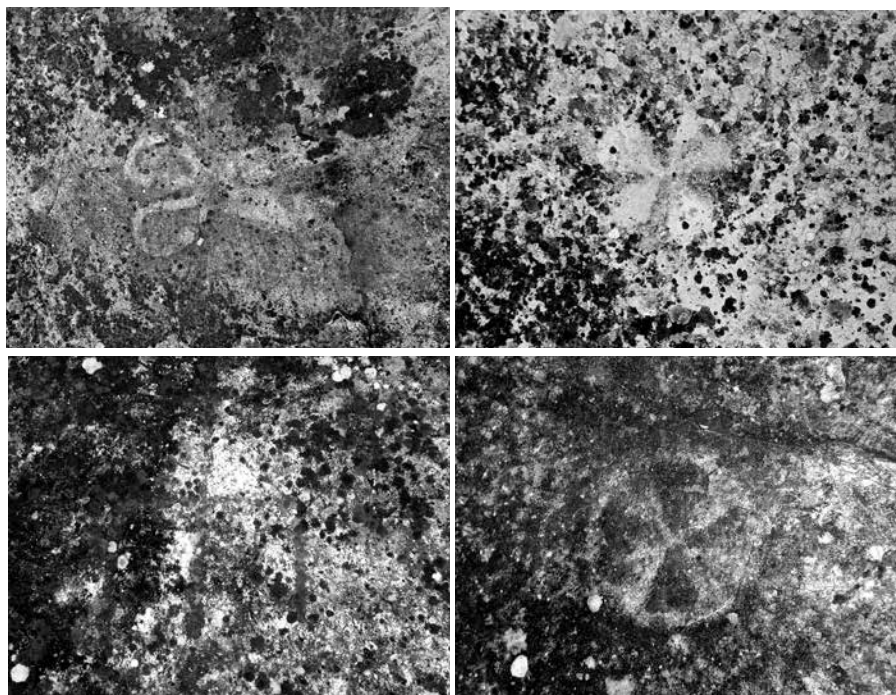
prof. dr. sc. Gordana Čupković

Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku

gcupkov@unizd.hr

Paleografske i grafijske osobitosti ćirilčkih isprava iz fondova šibenske biskupije

Proučavaju se izdvojena grafijska i paleografska obilježja 20 ćirilčkih isprava iz različitih fondova arhiva šibenske biskupije, koje su pisane od 16. do 18. st. a glavnina ih je okupljena u korpusu glagoljičkih i ćirilčkih isprava koji je formirao Nedo Grbin. Ističu se osobitosti četverolinijske minuskule i odmaci prema kurzivu te individualiziranost, ali i normiranost slovnih oblika tipična za razvoj zapadne ćirilice. Grafijskoj šarolikosti, podržanoj neuređenošću starohrvatske latinične grafije, pridonose različiti utjecaji, posebno s jedne strane talijanske a s druge glagoljičke grafije. Provedeno istraživanje doprinosi cjelovitijoj slici razvojnih oblika hrvatske ćirilice ali i zalazi u problematiku njezinoga definiranja kao i u problematiku razdiobe podtipova.

Ivinj, motivi sa stećaka

Nakladnik
Državni arhiv u Šibeniku

Za nakladnika
Nataša Mučalo

Uredili
Gordana Čupković
Kristijan Juran

Grafičko oblikovanje
2FG studio

Fotografije
Gordana Čupković
Kristijan Juran

Tisak
Print centar, Šibenik

ISBN 978-953-7998-21-9

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 001161495.

Naklada
60 primjeraka

Tiskano u veljači 2023.

DRŽAVNI ARHIV U ŠIBENIKU